

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто звітність підприємства про грошові потоки, яка виступає засобом комунікації між економічними суб'єктами на національних та міжнародних ринках та дозволяє оцінити фінансовий стан підприємства та ефективність управління його фінансовими ресурсами. Наведено коло користувачів інформації, які зацікавлені в отриманні даних про грошові потоки підприємства, а також вимоги, яким повинна відповідати інформація.

The article considers the statements on cash flows of the enterprise, which is a means of communication among entities at the national and international markets and allows assessing the financial position of the company and the effectiveness of its financial management. The range of users that are interested in receiving information about the cash flows of the enterprise, as well as requirements to be met by information are given.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Система інформаційного забезпечення управління грошовими потоками являє собою функціональний комплекс, що підтримує процес безперервного цілеспрямованого збору, передачі та обробки відповідних інформативних показників, необхідних для здійснення аналізу, контролю, планування, підготовки оперативних і стратегічних управлінських рішень з усіх аспектів формування та використання грошових коштів установ.

Необхідною умовою проведення ефективного аналізу грошових потоків підприємства є створення і розвиток налагодженої інформаційної бази, яка містить бухгалтерський облік і фінансову звітність.

Сучасний бухгалтерський облік і фінансова звітність в Україні за своєю методологією та практичним застосуванням все більше адаптуються та зближуються з міжнародними стандартами фінансової звітності, що відповідає загальноприйнятим нормам у економічно розвинених країнах. Трансформація фінансової звітності залежить від зближення вітчизняної законодавчої бази з міжнародною та реалізації необхідного рівня інформаційного забезпечення для ведення обліку відповідно до міжнародних стандартів.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Останніми роками в системі фінансового менеджменту та фінансово-економічного аналізу діяльності підприємств все більше уваги приділяється питанням аналізу та управлінню грошовими потоками, що впливають на господарські результати їх діяльності. Грошові потоки донедавна представлялися абстрактним поняттям, яке застосовувалось переважно при оцінці інвестиційних портфелів методом дохідного підходу. Однак, з розвитком фінансового менеджменту та фінансово-економічного аналізу, ця категорія все більше набуває практичного пристосування і вимагає більш глибокого розгляду в науково-теоретичному аспекті. Значний вплив на становлення і розвиток теоретико-методологічних і методичних основ аналізу грошових потоків здійснили праці вітчизняних і зарубіжних вчених, які займаються питаннями фінансового менеджменту, економічного аналізу і аудиту: М. І. Баканова, І. А. Бланка, В. В. Бочарова, В. С. Лень, О. М. Сорокіної, Р. С. Сайфуліна, Н. М. Хахонової, А. Д. Шеремета та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Але однією із невирішених практичних проблем є своєчасне отримання інформації про рух грошових

коштів підприємства як внутрішніми, так і зовнішніми зацікавленими користувачами щодо прийняття ефективних управлінських рішень.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз грошових потоків, який передбачає отримання інформації про грошові потоки для характеристики здібності підприємства генерувати власні грошові кошти та своєчасно управляти ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах інформацію, яка формується в бухгалтерському обліку, використовують різні користувачі для прийняття рішень, як в рамках підприємства, так і за його межами [1 с.163]. Інтеграція бізнесу викликає необхідність узгодження і гармонійного поєднання підходів до формування звітних даних.

Сучасний бухгалтерський облік – це основна інформаційна система організації, що призначена для формування фінансової звітності. Глибина аналізу, достовірність та об'єктивність аналітичних висновків забезпечуються залученням і аналітичною обробкою різноманітних джерел інформації. Залежно від джерел отримання інформації, її можна поділити на внутрішню і зовнішню.

Найбільшу роль в інформаційному забезпеченні аналізу відіграє внутрішня інформація, до якої належать всі види обліку (оперативного, управлінського, фінансового), фінансова і статистична звітності.

Зовнішня інформація характеризує всі процеси і явища, що відбуваються за межами даного підприємства, але мають для нього певне значення. Зовнішні інформаційні потоки підприємства містять міжнародні, економічні, політичні, конкурентні, ринкові тощо.

З цієї точки зору, зовнішня інформація, що необхідна для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації грошових потоків, є переважно прогнозною та може бути поділена на ринкову і законодавчу. До зовнішньої ринкової інформації належать:

- цінова еластичність товару;
- еластичність попиту товару за доходом споживачів;
- прогноз зміни платоспроможності споживачів продукції;
- прогноз зміни якості товару, що випускається;
- ринкова частка фірми за загальним обсягом продажу товару;
- прогноз зміни поставок товару конкурентами даної фірми.

До зовнішньої законодавчої інформації належать дані:

- про правила здійснення розрахунків;
- відображень операцій в обліку та звітності;
- діючі податки і можливі зміни податкової системи як за складом податкових платежів, так і за ставками.

До джерел зовнішньої інформації можна віднести:

- нормативно-правові акти з питань обліку та оподаткування, здійснення розрахунків, ведення бізнесу та ін.;
- матеріали та дані інформаційних агентств (прогнози, рейтинги);
- матеріали та дані, клієнтів та партнерів підприємства.

Внутрішня (внутрішньогосподарська) інформація характеризує внутрішнє ділове середовище конкретного підприємства.

До внутрішньогосподарської інформації, що представляє інтерес для вироблення і прийняття рішень з управління грошовими потоками, належать такі дані:

- обсяги виробництва і продажу продукції за кожною асортиментною позицією в натуральному виразі;
- ціни товарів за товарними позиціями, за періодами і сегментами, в яких реалізуються ці товари;
- рентабельність виробництва загалом по підприємству і за окремими товарними позиціями;
- загальні поточні витрати на виробництво продукції;
- структура собівартості продукції за змінними та постійними витратами та ін.;
- прогнозна інформація про грошові потоки на майбутній період.

Внутрішніми джерелами інформації можуть виступати:

- система внутрішньофірмового документообігу;
- облікові реєстри управлінського, фінансового та стратегічного обліку;
- внутріфірмова звітність.

Джерела інформації про грошові потоки підприємства варто класифікувати на:

- облікові – для розкриття облікової інформації;
- позаоблікові – для розкриття несистемної інформації [2, с.66].

До облікових джерел управління грошовими потоками належать дані первинних документів, облікових реєстрів і звітності систем:

- управлінського обліку і внутрішньогосподарської звітності;
- фінансового обліку та звітності;
- стратегічного обліку і форм прогнозованої звітності;
- статистичного обліку та звітності.

Управлінський облік і звітність, які застосовуються на підприємстві, забезпечують більш повне, аналітичне та швидке отримання відповідної інформації про грошові потоки та її обробку безпосередньо в процесі здійснення господарських операцій.

В фінансовому обліку та звітності знаходить найбільш повне відображення та узагальнення інформація про грошові потоки по підприємству загалом за звітний період. Дані фінансової звітності про грошові потоки забезпечують задоволення інформаційних потреб зовнішніх користувачів.

Статистичний облік і звітність, що відображають сукупність масових явищ і процесів, які характеризують їх з кількісної сторони (пов'язуючи з якісною стороною), що виявляють певні економічні закономірності, є важливим джерелом аналізу. Застосовуючи специфічні для неї методи спостереження, статистика спирається переважно на дані бухгалтерського обліку.

Несистемна інформація, за діючими правилами, не відбивається на рахунках бухгалтерського обліку, тому збір, групування й обробка цієї інформації ускладнені. Прикладами несистемної інформації є:

- рівень інфляції;
- зміна котирувань акцій;
- ринкова частка фірми за загальним обсягом продажу товару;
- цінова еластичність товару;
- прогноз зміни поставок товару конкурентами даної фірми;
- прогноз зміни якості товару, що випускається, та ін.

Різні відділи і служби підприємства використовують у своїй діяльності окремі види такої інформації, але загалом по підприємству вона не поширюється і не може бути за необхідності використана менеджерами.

Основними джерелами несистемної інформації про грошові потоки є:

- законодавчі, нормативні та інструктивні матеріали;
- матеріали періодичних віддань;
- оцінки експертів;
- матеріали ревізії, зовнішнього і внутрішнього аудиту;
- матеріали перевірок податковою службою;
- матеріали постійно діючих виробничих нарад;
- матеріали зборів трудових колективів;
- пояснювальні та доповідні записки, переписка з керівною установою, фінансовими і кредитними органами;
- матеріали, одержані в результаті особистих контактів з виконавцями.

Порядок отримання та обробки несистемної інформації може бути представлений таким чином:

- виявлення проблем та визначення інформаційних потреб;
- відбір джерел інформації;

- збір інформації;
- обробка інформації та оцінка її повноти і значущості;
- аналіз інформації та виявлення тенденцій в обраних сферах;
- розробка прогнозів і альтернатив поведінки підприємства;
- оцінка альтернатив різних дій, вибір стратегії і прийняття керуючих рішень для реалізації стратегічних планів.

Процес розробки фінансових рішень залежить від рівня інформаційного забезпечення, вміння аналізувати отримані дані і синтезувати на їх основі варіанти можливих рішень. Враховуючи те, що бухгалтерська звітність є основним джерелом інформації, яку отримують партнери організації при прийнятті фінансових рішень, особлива увага надається забезпеченню її достовірності та збільшення інформативності. Одним із напрямків підвищення інформативності є використання сучасних інфокомунікаційних технологій при прийнятті фінансових рішень [1, с.164].

Користувачі інформації можуть також бути поділені на дві групи: зовнішні і внутрішні. До внутрішніх користувачів інформації належать менеджери, бухгалтери, акціонери; до зовнішніх – банки, податкові органи, аудиторські та консалтингові фірми, юристи та ін.

Зовнішніх користувачів можна поділити на дві групи:

- 1) безпосередньо зацікавлені в інформації про стан грошових потоків підприємства. До них належать органи, яким бухгалтерська (фінансова) звітність передається в обов'язковому порядку (податкові служби; фінансові інспекції), партнери підприємства (банки, покупці, постачальники);
- 2) опосередковано зацікавлені в інформації про стан грошових потоків підприємства – органи, яким бухгалтерську (фінансову) звітність передають для наступної її обробки та застосування (профспілки, інформаційні та консультаційні, аудиторські фірми тощо).

До внутрішніх користувачів інформації належать:

- 1) власники, засновники, які хочуть мати повне уявлення про фінансовий стан підприємства;
- 2) керівники підрозділів, які мають потребу в інформації для обґрунтування прийняття рішень або підготовки можливих варіантів рішень, щодо виявлення резервів збільшення надходжень коштів і їх зменшення;
- 3) працівники підприємства, які цікавляться даними про рівень заробітної плати, перспективи роботи.

Класифікацію користувачів, які зацікавлені в отриманні інформації про стан грошових потоків підприємства наведено на рис. 1.

В системі інформаційного забезпечення аналізу грошових потоків підприємства умовно можна виділити три групи показників: облікові, звітні та нормативно-планові [3, с.50].

Рух грошових коштів на підприємстві, зазвичай, характеризується нерівномірністю їх надходжень та використання в різні періоди часу і при здійсненні різних фінансово-господарських операцій, тому більш значущою для зацікавлених користувачів, є інформація, отримана в результаті аналізу облікових (переважно управлінського обліку) і нормативно-планових показників. Вона відрізняється оперативністю і може бути згрупована за будь-якими ознаками: за видами діяльності, по структурних підрозділах, за господарськими операціями тощо. Аналітична інформація, отримана при використанні даних бухгалтерської звітності, зокрема, річної, такими якостями не володіє. Дані річної бухгалтерської звітності мають агрегований характер і відображають результат діяльності підприємства загалом, причому за досить тривалий період часу. Стан грошових коштів протягом звітного періоду може суттєво відрізнятись від відображеного у звітності. Разом з тим, розробка і демонстрація методичного забезпечення аналізу грошових потоків підприємства представляється більш доцільною саме на основі інформації річної бухгалтерської звітності, саме вона є доступною для зовнішніх користувачів інформації.

Рис. 1. Класифікація користувачів, які зацікавлені в отриманні даних про грошові потоки підприємства

Складання звіту про рух грошових коштів надає користувачам фінансової звітності повну, правдиву та неупереджену інформацію про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період [4, с.89].

У міжнародній практиці «Звіт про рух грошових коштів» отримав досить широке застосування. Відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (IAS7) він визнається як основний фінансовий звіт, який поряд з бухгалтерським балансом, звітом про прибутки і збитки, звітом про зміни в капіталі, інформацією про облікову політику та примітками до фінансової звітності повинен надаватися за кожний звітний період. Всі вищезазначені звіти взаємопов'язані і доповнюють один одного, описуючи різні аспекти фінансово-господарської діяльності підприємства зі спільною метою – дати користувачам звітності найбільш повну інформацію для прийняття економічних рішень [5].

Саме за цим міжнародним стандартом фінансової звітності (МСФЗ 7) «Звіт про рух грошових коштів» запропоновано два методи визначення обсягу руху грошових коштів:

прямий і непрямий. За прямим методом відображаються обороти за всіма основними статтями надходжень і вибуття грошових коштів. За непрямим методом, прибуток чи збиток коригується відповідно до впливу операцій негрошового характеру, будь-яких відстрочок або нарахувань минулих чи майбутніх надходжень або виплат грошових коштів щодо операційної діяльності, а також відповідно до статей доходу або витрат, пов'язаних з грошовими потоками від інвестиційної чи фінансової діяльності.

До 2010 року I розділ «Звіту про рух грошових коштів» заповнювався із застосуванням більш простого непрямого методу, який заснований на максимальному використанні, підготовлених показників «Балансу» та «Звіту про фінансові результати» і мінімальній потребі в підготовці даних з первинних документів і передбачав коригування чистого прибутку (збитку) підприємства на зміни у негрошових статтях «Балансу» і «Звіту про фінансові результати» [6, с.20]. З 2010 року розділ I «Звіту про рух грошових коштів», як й інші розділи, заповнюється прямим методом, який передбачає використання даних щодо дебетових або кредитових оборотів рахунків грошових коштів з іншими рахунками бухгалтерського обліку [6, с.20].

З прийняттям національних стандартів бухгалтерського обліку і звітності, що регламентовані наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. за № 73 «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Звіт про рух грошових коштів» зазнав певні зміни, а саме складання звіту відбувається двома методами: прямим та непрямим [7]. Підприємству надано право обирати метод надання інформації про грошові потоки.

У «Звіті про рух грошових коштів» наводиться інформація про рух грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної, фінансової діяльності. Цей звіт не передбачає майбутнього руху грошових коштів, але є відправним при прогнозуванні, та важливою частиною управління. Для ефективного управління діяльністю підприємства менеджери повинні складати внутрішні конфіденційні прогнози руху грошових для використання керівництвом підприємства.

Якщо протягом певного періоду грошові кошти зростають, то це оцінюється позитивно, а якщо знижуються – негативно. Підприємство повинно створювати позитивні грошові потоки, щоб фінансувати власну діяльність. Одним із критеріїв оцінювання діяльності підприємства з точки зору інвесторів є здатність підприємства генерувати довгострокові позитивні потоки грошових коштів.

Різновидом непрямого методу є метод оцінки джерел і використання грошових коштів, який надає можливість скласти звіт про рух грошових коштів, користуючись тільки даними балансу [8, с.358]. Зростання пасивів та зниження активів балансу є джерелом збільшення грошових коштів, а відповідно зростання активів і зниження пасивів показує використання грошових коштів. Цей метод може бути корисним для аналітиків, які оцінюють грошові потоки підприємства, не маючи на руках форми № 3. Адже ця форма належить лише до річних форм фінансової звітності, до того ж її взагалі не складають малі підприємства, що подають фінансову звітність за спрощеною формою. Але інформація щодо стану руху грошових коштів на малих підприємствах є важливим фактором для банківських кредитних експертів в процесі прийняття рішення про кредитування суб'єкта малого підприємництва та управління грошовими потоками на підприємстві, а також для оцінки фінансової стабільності. Цей метод дозволяє оцінити фінансову стабільність з точки зору її посилення або послаблення, використавши принцип погодженості строків залучення джерел коштів зі строками їхнього використання.

На думку В. В. Бочарова, крім прямого та непрямого методів визначення величини грошових коштів існує метод ліквідного грошового потоку, який дозволяє підприємству оперативно розрахувати грошові потоки на підприємстві [9, с.120].

Ліквідний грошовий потік може бути використано для експрес-діагностики фінансового стану підприємства. Розрахунок ліквідного грошового потоку можна проводити за показниками грошових потоків і залишками коштів на рахунках [10, с.214].

Процес розробки фінансових рішень залежить від рівня інформаційного забезпечення, вміння аналізувати отримані дані і синтезувати на їх основі варіанти можливих рішень. Тому особлива увага приділяється якості інформації.

Якість інформації є визначальним фактором обґрунтованого прийнятого рішення та ефективності фінансового менеджменту. Воно повинно відповідати певним вимогам. Так основоположні припущення та якісні характеристики фінансової звітності визначені в Концептуальній основі фінансової звітності (Framework for the preparation of financial statements). Це самостійний документ, який не включено до складу МСФЗ (МСБО). У ньому перераховані і прокоментовані якісні характеристики звітності: зрозумілість, доречність, істотність, достовірність, правдива подача, превалювання суті над формою, нейтральність, обачність, повнота, порівнянність [11].

Але, на думку автора, не усі вимоги знайшли відображення у цьому документі, тому їх можна доповнити та сформулювати. Вимоги до інформаційного забезпечення аналізу грошових потоків підприємства наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Вимоги до інформаційного забезпечення аналізу грошових потоків підприємства

№ з/п	Вимоги	Зміст
1.	Адресність	Доведення інформації до відповідального виконавця
2.	Достовірність	Наявність доказів
3.	Зворотній зв'язок	Підтвердження або коригування колишніх припущень про грошові потоки
4.	Значимість	Можливість впливати на прийняття управлінських рішень в галузі управління грошовими потоками
5.	Комплексність	Охоплення інформації з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх факторів
6.	Конфіденційність	Обмеження доступності інформації для певного кола осіб за допомогою застосування шифрів і кодів
7.	Мобільність	Оперативність збору, обробки та застосування інформації
8.	Надійність	Достатня свобода від помилок і упередженості
9.	Передбачуваність	Властивість інформації, що допомагає особам які приймають рішення, підвищить ймовірність реальності прогнозів грошових потоків
10.	Періодичність	Надання інформації через певні проміжки часу
11.	Повнота	Інформація, достатня для проведення аналізу та прийняття рішень
12.	Порівнянність	Інформація про грошові потоки повинна бути порівнянною за часом і за підрозділами
13.	Правова коректність	Відповідність інформації вимогам нормативно-правової бази
14.	Релевантність	Інформація повинна мати відношення або корисне застосування до дій, до яких вона призначалася
15.	Своєчасність	Інформація повинна бути готова і доступна до того часу, коли в ній виникає потреба
16.	Сегментація	Чіткий поділ інформаційного потоку на географічний і товарний
17.	Стислість	Інформація повинна бути чіткою і не містити нічого зайвого
18.	Уніфікованість	Приведення документів до оптимального однаковості за складом і формами
19.	Ясність	Можливість прямого використання інформації про грошові потоки для цілей управління без додаткових коригувань

Висновки і перспективи подальших розробок. Дискусійність і неоднозначність існуючих в сучасній економічній літературі підходів до аналізу грошових потоків вимагають уточнення їх понятійного апарату, розробки нових класифікаційних ознак, вдосконалення інформаційного та організаційного забезпечення аналізу та управління грошовими потоками. Інформаційне забезпечення повинне відповідати цілям аналізу грошових потоків, а саме: виявляти рівень достатності грошових коштів, необхідних для нормального функціонування підприємства; визначати ефективність і інтенсивність використання грошових коштів в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; вивчати чинники і прогнозувати збалансованість і синхронізацію припливу і відтоку грошових коштів за обсягом і часом для забезпечення поточної і перспективної платоспроможності підприємства.

Уніфікація фінансової звітності, відповідність її певним вимогам надає можливість своєчасного проведення аналізу грошових потоків, прийняття управлінських рішень широкому колу користувачів інформації. Але однією з невирішених практичних проблем є несвоєчасність отримання інформації про рух грошових коштів підприємства зовнішніми зацікавленими користувачами.

Список використаної літератури

1. Методическая база построения аналитической системы оценки результативности труда: монография / [А. Н. Журлов, Я. П. Квач, Г. В. Кошельок, В. В. Коваль]. – Одесса: Феникс, 2011. – 224 с.
2. Хахонова Н. Н. Информационные потоки в системе управления денежными потоками предприятия / Н. Н. Хахонова // Вестник Ростовского государственного экономического университета «РИНХ». – 2007. – № 1. – С. 64–71.
3. Сорокина Е. М. Анализ денежных потоков предприятия: теория и практика в условиях реформирования российской экономики / Е. М. Сорокина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М: Финансы и статистика, 2004. – 176 с.
4. Лень В. С. Звітність підприємства: підруч.; 2-ге вид., перероб. і допов. / В. С. Лень. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 612 с.
5. Бариленко А. В. Учет и анализ движения денежных средств в холдинговых структурах: дис. ... кандидата экон. наук: 08.00.12 / Андрей Владимирович Бариленко. – Саратов, 2006. – 188 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dslib.net/bux-uchet/uchet-i-analiz-dvizhenija-denezhnyh-sredstv-v-holdingovyh-strukturah.html>
6. Пархоменко В. Подання інформації про рух грошових коштів / В. Пархоменко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 8. – С. 20–22.
7. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_009.
8. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: навч. посіб. / [Т. Д. Костенко, Є. О. Підгора, В. С. Рижиков, В. А. Панков та ін.]. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
9. Бочаров В. В. Финансовый анализ: краткий курс; 2-е изд. / В. В. Бочаров. – СПб.: Питер, 2008. – 240 с.
10. Кошельок Г. В. Експрес-діагностика фінансового стану підприємства за допомогою ліквідного грошового потоку / Г. В. Кошельок // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. 26-27 вересня 2013 р. – Одеса, Атлант, 2013. – С. 213–214.
11. Концептуальна основа фінансової звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_009.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2014.